

БУГАЙЧУК Костянтин Леонідович
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності
Харківського національного університету
внутрішніх справ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

Сучасна організована злочинність як чинник політичної і економічної нестабільності у суспільстві становить пряму загрозу національній безпеці держави. Проникаючи в органи законодавчої влади й державного управління, у правоохоронні та судові установи, організована злочинність поширює свої інтереси, посягаючи на цілий комплекс найбільш значущих соціальних цінностей, таких як: життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека людини, економічна стабільність, публічна безпека і порядок тощо. Розуміючи важливість та небезпечність цього соціального явища, 21 жовтня 2011 року Указом Президента України було схвалено «Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю», яка визначила низку заходів, спрямованих на зменшення проявів організованої злочинності, зміцнення соціальної та політичної стабільності в державі, зростання довіри інститутів громадянського суспільства [1].

Однак організовані злочинні формування модернізуються, змінюють свої види, виходять за межі національних кордонів однієї держави, набувають транснаціонального характеру. У зв'язку з цим є нагальна потреба у продовженні низки послідовних заходів, що сприятимуть створенню національної системи боротьби з організованою злочинністю як складової системи забезпечення національної безпеки України.

Важливим кроком у цьому напрямі є розробка оновленої Концепції реалізації державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю на 2017–2021 роки.

Метою зазначеної Концепції повинно стати визначення напрямів та механізмів реалізації державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю шляхом формування нових та вдосконалення чинних норм адміністративного, кримінального, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого законодавства і практики їх застосування, розроблення та виконання заходів, спрямованих на розбудову сучасної системи суб'єктів запобігання організованим злочинності та правових основ їх діяльності, а також на запобігання виникненню організованих злочинних угруповань і вчиненню ними правопорушень.

При розробці оновленої Концепції її ефективність та дієвість багато в чому буде залежати від того, наскільки будуть враховані всі реалії сьогодення, а саме ті загрози, які виникли у результаті збройної агресії проти України: зміна стандартів і норм поведінки окремих соціальних груп викликає збільшення кількості тяжких та особливо тяжких кримінальних злочинів; неконтрольоване розповсюдження зброї з Донецької

та Луганської областей призвело до різкого зростання злочинів із використанням вогнепальної зброї, вчинених, в тому числі, організованими злочинними угрупованнями.

Окремої уваги, на наш погляд, заслуговує таке соціальне явище, як корупція, що є одним із негативних чинників організованої злочинності, яка за певних обставин стає її зовнішньою складовою. Слід зазначити, що у чинній Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю проблема корупції не розглядається як причина появи організованої злочинності, а лише як її наслідок.

Крім того, в умовах виникнення нових загроз національній безпеці України особливої уваги потребують випадки створення іноземними державами, міжнародними злочинними угрупованнями кіберзагроз щодо автоматизованих систем державного та військового управління, об'єктів інформаційної інфраструктури нашої держави.

Важливо зазначити, що боротьба з організованою злочинністю має здійснюватися чітко у межах чинного законодавства, ґрунтуючись на принципах:

- законності, який визначає, що боротьба із організованою злочинністю повинна здійснюватися спеціально уповноваженими суб'єктами у чітко визначених діючим законодавством межах;
- системності, який визначає, що боротьба з організованою злочинністю повинна бути системною і охоплювати запобіжні, контрольні, тактико-спеціальні, ресурсозабезпечуючі та інші заходи;
- комплексності, що передбачає поєднання стратегічних і тактичних завдань, правового, кримінологічного, управлінського та інших аспектів;
- динамічності, що передбачає комплексний підхід до боротьби з організованою злочинністю у динаміці її розвитку;
- плановості та послідовності, що передбачає чітке та максимально зважене планування певних заходів, спрямованих на боротьбу з організованою злочинністю, строків, розподіл повноважень між суб'єктами боротьби та їх послідовне впровадження та виконання; зрозуміле розмежування повноважень суб'єктів боротьби з організованою злочинністю; тісну співпрацю усіх суб'єктів боротьби з організованою злочинністю;
- прозорості, тобто доступності для населення інформації про діяльність суб'єктів боротьби з організованою злочинністю у межах, що не суперечить інтересам держави та згідно зі встановленим законодавством порядком.

Оскільки визначені нами принципи є основоположними засадами діяльності спеціально уповноважених суб'єктів, то вони також повинні бути відображені у майбутній Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю на 2017–2021 роки.

Зазначимо, що державна політика у сфері боротьби з організованою злочинністю має постійний характер. Тому, продовжуючи роботу у цьому напрямі та визначаючи пріоритетні завдання для суб'єктів боротьби з організованою злочинністю на наступні роки, вважаємо за своєчасне та доцільне при розробці нової Концепції звернути увагу на ті аспекти, які не були охоплені чинною Концепцією.

Окремої уваги, на нашу думку, заслуговує проблема протидії організованим злочинним угрупованням екстремістської спрямованості. У затвердженій Концепції 2011 року проблема екстремізму та тероризму визначається у абзаці 9 розділу I лише як потенційна загроза [1].

Організована злочинність екстремістської спрямованості самим фактом свого існування сприяє ескалації жорстокості й насильства, підриву авторитету держави та її органів в очах населення у зв'язку з нібито безсиллям у боротьбі з нею. Тому ми вважаємо, що необхідно більше уваги привернути до цієї проблеми, а відповідно, і визначити шляхи та засоби її подолання.

Окрему увагу слід звернути на таке транскордонне явище, як кіберзлочинність, оскільки останнім часом спостерігається небезпечна тенденція – посилення взаємозв'язку між кіберзлочинністю та організованою злочинністю.

Важливим кроком на шляху боротьби з кіберзлочинністю стало затвердження Указом Президента України від 15 березня 2016 року № 96/2016 «Стратегії кібербезпеки України» [2]. На наш погляд, принципове значення для ефективної боротьби з організованою злочинністю матимуть такі пріоритетні напрями забезпечення кібербезпеки України, як:

- розвиток підрозділів кібербезпеки та кіберзахисту Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Служби безпеки України, Національної поліції України, розвідувальних органів, досягнення сумісності із відповідними підрозділами кібербезпеки та кіберзахисту держав – членів НАТО;
- удосконалення системи контррозвідувального та оперативно-розшукового забезпечення кібербезпеки держави;
- розвиток та координація проведення наукових досліджень у галузі кібербезпеки та кіберзахисту для потреб національної безпеки і оборони;
- підвищення спроможності суб'єктів боротьби з кібертероризмом щодо протидії кібератакам на державні електронні інформаційні ресурси, об'єкти критичної інфраструктури, а також розвідувально-підривної діяльності іноземних спецслужб, організацій, груп та осіб проти України у кіберпросторі.

Узагальнюючи викладене та враховуючи останні зміни у законодавстві України, що відображені у положеннях Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом з іншої сторони від 27 червня 2014 року, Стратегії національної безпеки України від 6 травня 2015 року, Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року [3], 6-ї доповіді про хід виконання Україною Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України від 18 грудня 2015 року, Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2016–2020 роки від 23 серпня 2016 року у майбутній Концепції державної політики в сфері боротьби з організованою злочинністю потрібно передбачити наступні заходи:

- забезпечити передачу більшості правоохоронних функцій (у тому числі щодо протидії організованій злочинності), крім боротьби зі злочинами проти основ національної безпеки, від Служби безпеки України до правоохоронних органів, зокрема Національної поліції України;
- запровадити системну протидію організованій економічній злочинності та «тінізації» економіки на основі формування переваг легальної господарської діяльності та водночас консолідації інституційних спроможностей фінансових, податкових, митних та правоохоронних органів, виявлення активів організованих злочинних угруповань та їх конфіскації;
- у кожному регіоні розробити програми правових, організаційних і практичних заходів щодо детінізації економіки, припинення криміналізації економічної сфери,

захисту фінансової і банківської систем, паливно-енергетичного та агропромислового комплексів від злочинних посягань;

- запровадити дієвий механізм протидії фактам незаконного великомасштабного вивезення закордон суб'єктами господарювання стратегічної сировини, матеріалів, продукції тощо;

- посилити комплекс організаційно-практичних заходів, спрямованих на виявлення каналів незаконного обігу вогнепальної зброї, боєприпасів та вибухових речовин, а також запобігання злочинним посяганням проти особи та суспільства із застосуванням зброї та вибухових пристроїв;

- забезпечити систематичний моніторинг кіберпростору з метою своєчасного виявлення та запобігання кіберзагрозам різного рівня (кіберзагрози воєнного характеру, кібершпигунство, кібертероризм, кіберзлочинність), з боку організованих злочинних угруповань, а також їх нейтралізації;

- вжити дієвих заходів щодо боротьби з нелегальною міграцією, незаконним переправленням нелегальних мігрантів через державний кордон та торгівлю людьми, у тому числі щодо методів боротьби з організованими злочинними групами, що здійснюють незаконне переправлення нелегальних мігрантів через державний кордон та торгівлю людьми, а також захисту жертв таких злочинів;

- впровадити систему ефективної взаємодії правоохоронних органів України та сусідніх держав з метою боротьби з організованою злочинністю в прикордонних регіонах;

- розширювати спектр криміналістичних досліджень структурних елементів організованої злочинності, закономірностей її функціонування. Це є необхідним для розробки на цій основі відповідних методичних рекомендацій щодо протидії усім проявам організованої злочинності.

Список використаних джерел:

1. Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 21 жовтня 2011 року №1000/2011. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1000/2011>

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України» [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 15 березня 2016 року № 96/2016. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/962016-19836>

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/922016-19832>